

Кобилянський Руслан

викладач загальнотехнічних дисциплін

Бродівський педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича

ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

У статті обґрунтовано актуальність теми, висвітлено мету і практичне значення одержаних результатів .

Зміст статті розкриває складну ситуацію яка склалася в Польщі в процесі реорганізації загальнотехнічного навчання. Описує велику роботу прихильників різних напрямків розвитку загальнотехнічного навчання. Автори першого вважають, що головним розділом програми навчання техніки є технологія матеріалів. Автори другого напрямку обґрунтовують свої погляди на тезах про виховання за допомогою спеціально організованої комплексної технічної діяльності.

Висвітлена ідея потреби створення у Польщі власної моделі загальнотехнічного навчання, яка була б сильно пов'язана з польськими освітніми традиціями, польською культурою та місцем поляків на арені технічних змагань людства.

Ключові слова: загальнотехнічне навчання, технічне навчання, праця, техніка.

В статье обоснована актуальность темы, отражена цель и практическое значение полученных результатов .

Содержание статьи раскрывает сложную ситуацию, которая сложилась в Польше в процессе реорганизации общетехнической учебы. Описывает большую работу сторонников разных направлений развития общетехнической учебы. Авторы первого направления считают, что главным разделом программы учебы техники является технология материалов. Авторы второго направления обосновывают свои взгляды на тезисах о воспитании, с помощью специально организованной комплексной технической деятельности.

Освещенная идея потребности создания в Польше собственной модели общетехнической учебы, которая была бы сильно связана с польскими образовательными традициями, польской культурой и местом поляков на арене технических соревнований человечества.

Ключевые слова: общетехническая учеба, техническая учеба, труд,

техніка.

The Actuality of theme is proved in the article. A purpose and practical value of the results is reflected in the article.

The contents of the article discovers a difficult situation which took place in Poland in the process of reorganization of general technique studies. The article describes large work of the supporters of different directions of development of general techniques studies. The authors of the first direction consider that the main part of the program technique of studies is Technology of Materials.

The authors of the second direction ground their theses about education by means of the specially organized complex technical activity.

The idea of the necessity of creation in Poland of its own model of general technique studies, the model, which would be strongly related to Polish educational traditions, Polish culture and the role of Poland on the arena of technical competitions of humanity is described in the article.

Key words: general technique studies, technical studies, labour, technique.

У Польщі, на відміну від інших високорозвинутих держав, роль та місце загальнотехнічної освіти, як атрибутивної частини загального навчання, не є однозначно оцінені.

Цю проблему піднімали В. Фурманек, В. Козак, З. Дембек, В. Потенга та інші.

Зміна системних умов функціонування держави вимагає змін в системі освіти, в тому числі, пошуку технологічних функцій загальнотехнічного навчання. Однак, до сьогоднішнього дня не вдалося окреслити основних теоретичних положень у цій сфері.

Метою статті є дослідити особливості загальнотехнічного навчання у польській системі освіти в період суспільно-політичних змін.

Сьогодні існують цілком протилежні погляди представників наукових напрямів та вчителів-практиків щодо головних функцій і цілей навчання техніки в загальноосвітній школі. В останні роки у цій справі визначилися два напрямки. Автори першого вважають, що головним розділом програми навчання техніки є технологія матеріалів. Вони стверджують, що цей предмет повинний розвивати мислення за допомогою розвитку вправності руки; при цьому спираються на досвід польської мануальної школи з часів міжвоєнної

Польщі. Науковці також вважають, що ознайомлення учнів з технікою повинно відбуватися завдяки мануальним вмінням, застерігаючи, що мова тут йде про техніку, з якою зустрічаємося щоденно. Прихильники цього напрямку домагаються введення ручної праці, сам зміст якого, як вважала А.З. Бжозовська, може виконувати психологічні завдання терапевтично-заспокійливого, розслаблюючого характеру, вчити концентрації й систематичності, докладності й точності виконання. Потреба такого виду занять мотивується тим, що діти мають щораз складніші характери: надмірно збудливі, рухливі, мають проблеми з концентрацією [4].

Автори другого напрямку обґрунтовують свої погляди на тезах про виховання за допомогою спеціально організованої комплексної технічної діяльності. Вони домагаються реалізувати цілі навчання техніки, впроваджуючи завдання різного характеру, що поєднані з розвитком мислення, мануальних здібностей, моторики та суспільно-моральним вихованням учнів загальноосвітньої школи. Прихильники цієї концепції велику увагу приділяють інтелектуалізації змісту навчання та підготовці вихованців до використання досягнень сучасної техніки. Вони вважають, що, незважаючи на сильно закорінену традицію реалізації змісту загальнотехнічного навчання, яка спирається на розв'язок запропонованих ще засновниками Державного Інституту ручної праці, треба впровадити заходи з метою опрацювання сучасної моделі загальнотехнічного навчання дітей і молоді. Вважають, що так само системи, які сформовані на слойді (фінляндська система навчання – ручної праці), утилітаризмі, політехнічному навчанні не дали бажаного результату на польському ґрунті.

В. Фурманек вважає, що у Польщі є дуже потрібна власна модель загальнотехнічного навчання [6], яка була б сильно пов'язана з польськими освітніми традиціями, польською культурою та місцем поляків на арені технічних змагань людськості.

Представники цього напрямку вже на протязі довгого часу підкреслюють дифункціональність реалізаційної концепції цієї галузі в системі загального навчання. Підтвердженням цього ставлення були щораз частіші голоси критиків моделі загальнотехнічного навчання в початковій та середній школі від кінця вісімдесятих років. На зміст предмету техніка, як головного у впровадженні ідеї обговорюваної галузі навчання, мала вплив економічна ситуація в державі. Здійснення дидактичного процесу в значній мірі утрудняло недостатнє оснащення технічних майстерень необхідними пристроями та матеріалами. Також батьки неохоче допомагали оснащувати майстерні, вважаючи, що всі дидактичні матеріали разом з підручниками,

повинна дати безплатна школа. Проблеми щораз більше посилювалися разом з систематичним погіршенням матеріального становища суспільства. Діячі просвіти, органи педагогічного контролю та представники наукових середовищ критикували зміст програми політехнічного навчання та способи її реалізації. Незважаючи на стрімкий розвиток техніки в останні десятиліття, в предметі, який повинен висвітлювати власне цей розвиток, не актуалізовано змісту на протязі майже чверті століття.

Це є важливим тому, що політехнічне навчання разом з гуманітарним і природничим було атрибутивною частиною навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. Р. Польни, один з творців теоретичних основ цієї ідеї, на початку дев'яностих років писав, щоб зрозуміти функцію політехнічного навчання і відповісти на питання, чи надалі є необхідність його продовжувати. Є потреба проаналізувати історичний процес змін в сфері суспільного життя, які відбувалися під впливом змін в техніці і виробництві [12]. Це необхідно зробити тому, що, як вважає вчений, не було проведено такого аналізу відносно цілей і змісту технічного навчання, де існують серйозні розбіжності, які були ще більш поглиблені під тиском нових вимог до освіти та недостатність зацікавлення новими проблемами з боку представників педагогічних наук.

Суспільно-політичні зміни, які відбулися після 1990 року, посилили критику системи загальнотехнічного навчання, що функціонувала раніше. Апогей наступив в час, коли міністерські чиновники вирішили ліквідувати технічне навчання.

В липні 1991 року Міністерство Національної Освіти випустило працю під заголовком «Концепція програми загального навчання в польських школах», яка викликала широку дискусію. У цій праці міністерство вмістило пропозиції нового розуміння функції загального навчання та організаційні принципи діяльності початкової й середньої школи. Пропозиції були сприйняті з великим зацікавленням вчителями, органами педагогічного контролю та різними суспільними і професійними організаціями.

Вчителі різних спеціальностей були, перш за все, зацікавлені тим, яке місце в новій концепції загальної освіти займає предмет, якого вони навчають та чи їхні власні погляди про роль даного предмету в системі загального навчання є близькі до поглядів авторів. Хоча навчання техніки і не було знято з планів навчання, однак автори згаданої праці ставили його на рівні з музикою та малюванням, відносили до так званих форм активності, з яких, принаймні одну, учні мали б обов'язок вибрати.

З огляду на майбутнє можна зробити висновок, що на долю технічного виховання лягло тягарем прагнення в післявоєнних роках реалізовувати постулати К. Маркса про політехнічне навчання (точніше – технологічне) молоді та тези концепції виховання працею.

Теоретики і практики загальнотехнічного навчання, незважаючи на суперечки про технологічні цілі та функції цієї сфери, в одному погоджувалися: не можна перестати готувати молодь до використання досягнень сучасної техніки та її подальшого розвитку.

Необхідно ближче ознайомитись з планами і програмами навчання в західних державах, щоб зробити висновок, що техніка і трудове навчання становлять там важливий елемент загальної освіти. Варто також зауважити, що власне в Радянському Союзі в 1937 році відмовились від трудового навчання та було ліквідовано шкільні майстерні, а їх обладнання передано до лабораторій фізики та дитячих будинків [13]. Через кілька років це рішення було визнане неправильним, але з огляду на недостачу кадрів, які встигли перекваліфікуватися, та необхідність відновлення матеріальної бази швидко повернення до практичних занять в школах було неможливим. Це було зроблено аж через п'ятнадцять років, у 1952 році. Західні ж держави ніколи не відмовлялися від практичного навчання молоді.

Також в Польщі підкреслювалася необхідність технічного навчання дітей і молоді. Ось фрагменти з реферату інженера Владислава Пшановського, виголошеного на IV Загальнопольському З'їзді Товариств Любителів Ручних Робіт 2–3 червня 1935 року: «Мусимо ясно собі усвідомити, що сьогодні кожна людина повинна розуміти елементи теоретичної і практичної техніки, так само як вміє читати і писати. Без ознайомлення з елементами техніки, так як і без вміння читати, сучасна людина не може безпечно і справно ходити вулицями, їздити поїздами та автомобілями, користуватися телефонами і радіоприймачами, одним словом, така людина не є задовільно підготовлена до вимог сучасного життя, а це значить, що загальноосвітня школа зобов'язана не тільки вчити читати, але також мусить навчити вмілого користуватися технічними пристроями» [14].

У 1990 році з планів було усунуто шкільну практику, яка була одним із елементів системи політехнічного навчання. В той самий час було перейменовано назву предмету з «праця – техніка» на «техніка» та впроваджено нову програму навчання. Головні тези і зміст технічної освіти майже не змінилися. Серед технічних завдань, які здійснювались учнями, надалі домінували виробничі завдання, які були щораз менше виконані через недостачу матеріалів та знярядь праці в шкільних технічних майстернях. В той

час ліквідовано також більшість політехнічних осередків, які у великій мірі утримували самі вчителі, приносячи в шкільні майстерні необхідні матеріали. Введення у 1991 році можливості вибору між предметами «елементи інформатики» і «техніка» у восьмому класі, а від 1993 також в першому і другому класі загальноосвітнього ліцею, ще більше ослабили місце предмету техніка в загальноосвітній школі. Незрозумілим виявився факт, що в той час, коли Бюро до справ шкільної реформи виявило в своїх матеріалах намір введення знову техніки в розмірі двох годин на тиждень в кожному класі, зазначаючи, що цей предмет може бути зданий на атестат зрілості, починаючи від шкільного року 1994/95, у вересні 1992 року в багатьох ліцеях він був ліквідований. Це було пояснено низьким інтелектуальним рівнем програмного змісту. В його програмі, як підкреслював В. Бобер, було небагато справ суспільно-корисних, що й було підставою його критики [1].

Крім того, у 1994 році предмету техніки вчили в Польщі біля двадцяти тисяч вчителів, але тільки 20–30 % початкових шкіл мали власні майстерні, які були забезпечені обладнанням на 60–70% відповідного до програми навчання [2]. Біля 40% шкіл мало тільки класні кімнати, пристосовані під майстерні. Виходить, що 30–40% шкіл не мало ані майстерні, ані класу пристосованого до потреб технічного навчання. З вище сказаного можна припускати, що в тих школах не виконувались програмні завдання згідно з вказівками Міністерства Національної Освіти.

На початку 1995 року редакція «Wychowania Technicznego w Szkole» (Технічне виховання в школі) звернулася до вчителів з наступними питаннями:

- 1) чи актуальні програми техніки лишити без змін?;
- 2) чи ввести комунікаційне виховання до техніки, чи завдання виробничого характеру і традиційні програмні розділи лишити без змін, за вибором вчителя?;
- 3) чи ввести радикальні зміни і новий предмет технічно-комунікаційного виховання згідно з новими цілями та усунути обов'язкове виконання завдань виробничого характеру в школах? [10].

Дослідження громадської думки підтвердили, що 76,4% вчителів погодились з новим змістом предмету. Найменше, 7,4% вчителів, прийняло вичікувальну позицію, висловлюючись за збереження дотеперішньої ситуації і програми без жодних змін.

Відносно мало, 16,2% вчителів, які брали участь в опитуванні,

висловлювалось за радикальні зміни.

Розділяючи погляд про необхідність змін польської моделі загальнотехнічного навчання, треба зауважити, що існує обґрунтована потреба взяти до уваги все, що було цінне в попередній системі. В багатьох школах працюють вчителі, методичні знання, вміння і навчально-виховні результати яких свідчать, що вони зможуть пристосуватися до актуальних суспільних вимог. В. Фурманек, підкреслюючи великий вклад вчителів-практиків у побудову відповідної позиції техніки серед інших шкільних дисциплін і гідне розповсюдження новаторських методів навчання, звертає увагу на те, що при роботі над проектом змін в технічному навчанні треба використовувати досягнення творчо працюючих вчителів техніки [7]. Як вважає цей автор, а також інші теоретики і практики загальнотехнічного навчання, досвід вчителів треба виявити, оцінити і розвивати. Фурманек вважає, що сьогодні, в такий тяжкий час функціонування польського шкільництва, треба обов'язково оточити опікою ті сфери функціонування школи, які є винятково ослаблені: «Так як добрий батько турбується про дитину, яка вимагає опіки – так і ми повинні турбуватися про польську школу, бачити ті ділянки, котрі є важливими в суспільстві наукового-технічної цивілізації. До таких ділянок належить загальнотехнічне навчання. Все те, що є пов'язане з реалізацією тих завдань, виникає з ролі, яку в сучасному розвитку людства відіграє техніка й виступаюча в її межах інформатика (інформаційні технології)» [8].

Педагоги вважають, що сучасні цивілізаційні явища змушують шукати нового змісту, методів і організаційних форм обговорюваної галузі навчання. Зміни в останньому десятилітті, які можна обсервувати в освітній системі, орієнтують наше мислення, – як вважає К. Халас, – до пошуків альтернативних просвітницьких дій [5]. Головною причиною появи нових приватних і громадських шкіл, а також опрацювання авторських програм навчання, автор вважає пошуки способів створення нового стилю школи. К. Халас ставить питання, чи техніка зі своїми цілями навчання може збагатити й надати динамічності внутрішньому життю школи, а тим самим стати шансом побудови нового характеру школи?

Це питання є важливим в період, коли можемо обсервувати занепад головної основи методичної думки техніки, що проявляється в здійснюванні її цілей за допомогою виробничих завдань. З другого боку, надмірна інтелектуалізація практичної діяльності привела, як слушно стверджує Вл. Соханський, до перекинування цієї ідеї – вербальності й наочності – що проявлялося в надмірному застосуванню таблиць і аудіовізуальних засобів [15]. Значна частина авторів, які критикують виробничі завдання, власне в них

вбачають головну причину труднощів в реалізації змісту загальнотехнічного навчання. Вважають, що ті завдання будять негативні асоціації, перед усім пов'язані з вихованням через працю і в підготовці до праці. Отже, можна зробити висновок, що навколо виробничих завдань в останні рокиросло багато суперечностей.

Як вважають М. Богданський і С. Соколовський, середовище людини де-факто стало технічним середовищем, яке вимагає «від діючого в ньому суб'єкта відповідних дій, в період, коли школа стоїть осторонь, відмовляючись від навчання суспільства широко зрозумілої технічної культури» [3].

Причини цього явища лежать в історичних і культурних передумовах. Суспільство далі по-архаїчному розуміє техніку. Бачимо її як «неестетичну річ», зв'язану з фізичною працею, яка не відповідає зацікавленню людини з піднесеною душею. Стараємося в цьому дусі впливати на молодь і дітей. Між іншим, тому менш престижною вважається фізична праця і професійне шкільництво. Наше відношення до техніки й праці приводять до того, як писав Ст. Пігонь, що «в масовій культурі ретельної працьовитості тяжко нам не відставати від шведів, датчан чи голландців, не говорячи вже про інших» [11]. Тому в загальнотехнічному навчанні треба вбачати шанс до вироблення цінних навиків, пов'язаних з технічною культурою і культурою праці. Власне тим керувалися члени Кола імені Вл. Пшановського, пишучи лист до президента Польщі: «...Треба почати від школи. Отож, апелюємо про оточення особливою опікою науку предмету, який має великі виховні можливості. Раніше він називався ручна праця, сьогодні техніка» [16]. Загальнотехнічне навчання, розширюючи знання і формуючи практичні вміння вимагає, особливо в старших класах загальноосвітньої школи, введення окремого шкільного предмету. Концепція об'єднання його змісту зі змістом інших шкільних предметів, наприклад, біології, фізики, хімії і так далі, не витримує критики, тому що це створює штучний, негармонійний зв'язок різних інформацій про оточуюче нас середовище. Крім того, характер предмету техніка, що формує різні навички, пов'язаний з практичним навчанням в майстернях, що неможливо здійснити під час навчання інших предметів. Але зміст загальнотехнічного навчання повинен бути актуальним, відповідати розвитку різних аспектів техніки, таких як нові джерела енергії, інформаційні технології, роботизація і т.д.

Одним з головним завдань в пошуках сучасної концепції загальнотехнічного навчання є моделювання програмного змісту цієї галузі.

Багато в цьому напрямку вже зроблено. Доказом цього можуть бути

вітчизняні й міжнародні наукові конференції, організовані різними академічними осередками, авторські програми навчання, які створюють різні колективи представників вузів, методистів та вчителів-новаторів.

Отже, загальнотехнічне навчання можемо знайти в кожній освітній системі і характеризується воно різними підходами. У зв'язку з цим треба признати, що існує необхідність подальшого аналізу розвитку цієї сфери в різних державах та встановлення контактів з міжнародними організаціями, головним завданням яких є пропагування ідеї технічного навчання. Перед усім, треба тут назвати такі організації як: World Council of Associations for Technology Education (WOCATE); International Council of Associations for Science Education (ICASE); International Technology Education Association (ITEA); International Organization for Science and Technology Education (IOSTE). Ці організації брали участь в організації декількох світових конференцій. Серед організованих дотепер на особливу увагу заслуговують: «Наука і техніка для всіх» – Таїланд (1990), в рамках проекту 2000 плюс; «Technology Education for a Changing Future. Theory, Policy and Practice» – Єрусалим (1996) [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bober W. Stan edukacji technicznej w szkoiach oraz wstkpne propozycje zmian //Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1995. – nr 2. – s. 68.
2. Bober W. Stan edukacji technicznej w szkoiach oraz wstkpne propozycje zmian //Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1995. – nr 2. – s. 69.
3. Bogdacki M., Sokoiewski S. Wartosc poznawcza zadac wytwyrzych, [w:] Problemy ksztacenia nauczycieli techniki. – Opole, 1994. – s. 169.
4. Brzozowska A. Z. O ksztaceniu rak opowiesc //Przeglad Techniczny. – 1994. – nr 3. – s. 14.
5. Chalas K. W poszukiwaniu nowych form wychowania technicznego //Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1997. – nr 2. – s. 71-72.
6. Furmanek W. Ocena stanu obserwowanych przemian w polskim systemie edukacji ogylnotechnicznej //Edukacja ogylnotechniczna inacze. – 1997. – nr 9. – s. 4.
7. Furmanek W., цитована праця. – 261 с.
8. Furmanek W., цитована праця. – 260 с.
9. Michalski A. Informacja na temat mikdzynarodowych organizacji dziaiajNszych na rzecz edukacji technicznej spoieczecstwa, [w:] Koncepcja programowa ksztacenia ogylnotechnicznego. – Krakyw, 1993. -120 s.
10. Redakcja i nauczyciele o wiosennym referendum// Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1995. – nr 5. – s. 260.
11. Pigon St. Z Komborni w swiat. – 1983. – s. 116.
12. Polny R. Kto wprowadzii ksztacenie politechniczne? Czy ten system dzisiaj kontynuowаж? //Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1993. – nr 4. – s. 205.

13. Polny R. Systemy szkolnictwa w wybranych krajach kapitalistycznych i socjalistycznych. – Warszawa, 1973: Д. О. Тхоржевський. Методика трудового і професійного навчання. – Київ, 1992. – с. 16.
14. «Praca rączna w szkole». Organ Towarzystwa Miłośników Robót Rącznych. – Warszawa, 1935. -120s.
15. Sochacki Wi. Odchodzenie od rzeczywistości // Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1997. – nr 2. – s. 69-70.
16. Szanowny Panie Prezydencie // Wychowanie Techniczne w Szkole. – 1992. – nr 2. – s. 125.